

AZ EGYETLEN HELY, AHOL BÁTOR VAGYOK

– Fodor Györgyi beszélgetése

Máthé Annamária színművésszel –

– *Hogy kerültél kapcsolatba a színházzal?*

– Drámaosztályba jártam Székelyudvarhelyen. Érdekelt a színház elméleti része, a színháztörténet, és írtam a suliujságba is. Úgy gondoltam, újságíró leszek, vagy ha színház, akkor az elméleti részével foglalkozom majd. Ez egészen addig tartott, amíg elkészült a *Többsincs királyfi*, az első olyan előadás, amit be is mutattunk a szülőknek. Én voltam Habakuk, az intrikus, a gonosz. Annyira megszerettem a színpadon létezést, hogy eldöntöttem, színész leszek. A tanáraim is biztattak, így elkezdtem készülni a kolozsvári felvételire, ami elsőre nem sikerült. A felvételi első napján alig tudtam megszólalni, annyira féltem, annyira idegen volt a hely, az emberek. (Azóta mondogatom az ismerőseimnek, akik felvételizni készülnek, hogy a viláért se hagyják ki a felkészítőket, ne essenek ebbe a hibába, inkább kóstolgaszák az új helyzetet.) Emlékszem, megkértek a vizsgán, beszéljek egy kicsit hangosabban, mert nem értenek semmit, ne motyogjak. Ekkor már éreztem, hogy nem lesz okom örömködni. Viszont sokáig nem búslakodtam, kitaláltam valami mást. Egy évig otthon, Székelyudvarhelyen rádióztam, és készültem egy teljesen új repertoárral a következő felvételire. Olyan nagyon akartam, hogy sikerüljön, hogy elfelejtettem félni, és ezután kezdődtek az igazán vagány dolgok. A kolozsvári zizegős élet, akrobatika-óra (majd lábadozás a „koreai ötös” után), intri, az Angyal, ahol mindig kaptunk mogyorót a sörünk mellé, a fekete próbaterem...

– *Volt-e az egyetem alatt olyan pillanat, amely eltántorított, amikor úgy érezted, hogy rosszul döntöttél?*

– Volt... amikor nem sikerült valami túl jól, egy jelenet, egy vizsga, vagy akár egy pillanat, akkor elszomorodtam. Ilyenkor az is eszembe jutott, lehet, hogy nekem szükségem van a színházra, de nem biztos, hogy a színháznak is szüksége van rám. Ha egy kicsit is azt éreztem, hogy egyik-másik tanárom nem bízik bennem, vagy a képességeimben,

az nagyon megviselt. Ilyenkor mindig az segített, ha időt hagytam magamnak, hogy túllendüljek az önsajnálattal, az irigység és a meg-nem-értettség fázisán. S aztán összeszedtem minden erőmet, újra dolgoztam, tanultam és nem kétkedtem. Harmadéven nagyon szerelmes lettem, sokat ingáztam emiatt, hajtott a vérem... és valahogy lecsatlakoztam arról, amit addig kiépítettem: ami addig fontos volt, már szinte semmit nem jelentett. Ezen azóta is sokat gondolkodom, hogyan történhetett így. Az akkori osztályvezető tanárom, Keresztes Attila rázott fel ebből az állapotból a maga sajátos módján. „Én eddig azt hittem, maga tehetséges” – ez olyan mondat, ami rögtön célba talál.

– *Megváltoztatja az embert, ha színművészeti egyetemem végez?*

– Akármit tanulsz, megváltoztat. Ha színin vagy, talán többet tudsz meg magadról, mert sok ott az éles helyzet. Azt hiszem, így jó emberismerő lettem: kicsit szeretem is, meg nem is, hogy az átlagnál jobban olvasok az emberekben.

– *2008-ban végeztél a BBTE-n, és egyből Gyergyószentmiklóstra kerültél a Figura Stúdió Színházhoz. Udvarhelyre nem kíváncskodtál?*

– Négy év kolozsvári lét után nem vágyakoztam haza, de szerettem volna elhelyezkedni, és így otthon is érdeklődtem, a Tomcsa Sándor Színháznál. Nem tudtak felvenni, aztán a temesvári színháznál versenyvizsgáztam, sikertelenül. Nagy Pál említette, hogy ő úgy tudja, a Figuránál versenyvizsgát írnak ki, próbáljam meg, úgy hiszi, szeretném ott. Igaza lett, vizsgáztam, felvettek, és megszerettem a színházat. Rögtön bedobtak minket, újoncokat a mély vízbe.

– *És ennek lassan tíz éve... Milyen színésznőnek lenni egy kisvárosban?*

– Alapvetően kisvárosi ember lennék nagyvárosban is. Nem szeretem a nagy nyüzsgést, riaszt az is, amikor sok összetömörült embert látok egy koncert-felvételen. Olyannak találom, mint egy zümmögő kaptarat. Az évek során kialakult egy napi rutin, egy útvonal, amit sétálva teszek meg. Csevegek a kenyeresnél, tudom, honnan szerezhetek friss házi tojást, gyümölcsöt, csillagtúrázom a turkálókban. Az sem zavar, hogy itt mindenki ismer mindenkit. Nagyvárosban valószínűleg munkásabb színésznőnek lenni, jobban kell gazdálkodni az idővel és az energiával.

Én nem tudnék ülni a metróban. Azt se szeretném, hogy reggel kilenctől délután négyig próbáljak, mint nagyobb városokban, ahol nem tudnak ebédszünetre hazamenni. Meg az, hogy színésznő vagy, már nem olyan, mint régen, hogy kezi'csókolomot köszönnek, vagy megállítanak az utcán, netán előadás után várnak egy szál virággal. De ez nem baj, nem azt a kort éljük. Másrészt a Figuránál úgy létezőnk, hogy mi, színészek sminkelünk, mi készítjük el a frizuránkat, mi rakjuk be a kellékeket. Kevesen vagyunk, így be kell vállalni kisebb feladatokat. Nincsenek idősebb színészek sem, akiknek időnként hasznos tanácsaik lennének. Itt kicsit magadra vagy utalva. Emiatt elég szigorú is kell légy magadhoz, hogy lásd, hol tévedsz.

- *Milyen előadások voltak neked kiemelten fontosak a közel tíz év alatt?*

- Például a legelején a *3 tánc Beckett-re*. Akkor találkoztam először mozgásszínházi formával. Kevés időnk volt, nagyon körülményes volt az a helyzet, sokan ugrottunk bele az első mély vízbe. Akkor megszerettem ezt a színházi nyelvet, és vágytam rá, hogy többet foglalkozhassak mozgással, tánccal. Aztán jött az első olyan ember, akitől nagyon sokat tanultam, és aki színész is, és rendező is: Anger Zsolt. A *Pájinkás János* alatt vele dolgozni olyan volt, mintha a főiskola folytatódott volna. Szigorú volt és nyers, játékosságot, pontosságot és önálló gondolkodást kért tőlünk, egyedi megoldásokat. Ha épp megszidott, pontosan fogalmazott. Ezt nagyon tiszteltem benne, mert úgy gondolom, ha abban a pozícióban van valaki, hogy embereket irányít, rendez, nem engedheti meg magának a pontatlanságot, egyértelműen kell fogalmaznia.

Aztán mindig jó volt dolgozni Freddy-vel (Barabás Árpáddal). Már jó pár éve elment a társulatunkból, és még mindig azt érzem, nem töltötte be senki az ő helyét... Színész lévén ismeri a csapdákat, tudja a problémákat, amikkel a színészek küszködnek egy próba-folyamat során. Nagyon gördülékeny, intenzív próba-folyamatokra emlékszem vele kapcsolatosan, mindegy, hogy épp rendezett nekünk, vagy játszott velünk. Bármikor tudott segíteni, ha elakadtunk.

Barabás Olga például azt kérte tőlünk, míg próbáltuk *A 12-es kórterem* című előadást, hogy igazak legyünk, hogy egy múlt idejű történetet ne elmeséljük, hanem éljük át újra, bő lélekkel és égő idegrendszerrel,

szóval a „most”-ra koncentrált. Nagyon szerettem ezt a törekvését. Ő nagyon szép térképet készít az előadásról, utat mutat, de minden pontját be kell járni, nem lehet kihagyni egyet sem. Nem lehet önkényeskedni, és azt mondani, hogy ezt most nem ugrom meg lelkiekben. Igazodni kell a szerkezethez, amire ráhúzta az előadást, másképp felborul minden, és kérdéses, meg tudnak-e születni a pillanatok.

Vagy például amit Botos Bálinttal csináltunk, a *Vadság (Közel sincs már e vadság erdeinkben* – szerk. megj.) nekem valami új és friss dolog volt. A szöveg zseniális, és ahogy azzal dolgoztunk, nagy örömet okozott. Ismét azt éreztem, akkora kihívás, hogy beletörök a bicskánk, de annyira jó fejtegetni a szöveget, a szituációkat, több megoldást kitalálni, elvetni. Bálint kíváncsisága és lendülete sodort minket magával. Ez teljesen természetes kellene hogy legyen, de nincs mindig így. Vannak rendezők, akik csak annyira érdeklődnek irántad, amennyit az a darab az ő konstrukciójuk szerint megkíván. És az is rendben van. Csak az számomra annyira nem izgalmas. Nekem az izgalmas, ha nem csak a színész vagyok, hanem társalkotója is a darabnak. Szerettem annak az izgalmát, hogy gondolataimmal és energiáimmal hatni tudok egy történetre, próbafolyamatra, és ezt nem csak hagyják, hanem el is várják tőlem.

- *Össze tudnád hasonlítani a pályakezdő önmagadat a mostani önmagaddal?*

- A mostani énem öregebb valahogy, szakmailag sértődékenyebb, nem kérek ki magamnak semmit, de nehezen emészttem a kritikát. Régen szerettem már magát a tényt is, hogy valaki a munkámról beszél, hogy figyel. Most több simogatásra vágyom.

Pár éve még kevésbé láttam az összefüggéseket, például az emberek közti viszonyokban. De nyilván ha már több az élettapasztalatod, akkor tudod, mennyire bonyolult a valóság, és gyakorlatilag ez van megírva a darabokban is.

Nehéz most erről beszélnem. Vannak dolgok, amik már nem működnek, mert folyamatos a változás, és ez megvisel. Semmi nem lett könnyebb, csak azok a dolgok, amikhez, mondjuk úgy, elég a technika vagy a sok gyakorlás.

– *Az elmúlt évadokban eléggé jellemző, hogy olyan nőalakokat formálsz meg, akik erős személyiségek, ugyanakkor életük tragikus is. Hogyan éled ezt meg? Miből, hogyan építed fel ezeket a karaktereket?*

– Ezeket a nőket jó játszani, meg nehéz is. Mindegyikhez nagy lélek kell, amolyan orosz lélek, de szerintem inkább azért játszhattam el ezeket, mert bátor vagyok. A színpad az egyetlen olyan hely, ahol bátor vagyok. Az életben mindent nagyon lassan döntök el, nem vagyok magabiztos, de tudom, hogy ezek a nők, akiket játszottam, bátrak voltak. Minden együgyűsége ellenére Olga is az a *Murlin Murlóban*. Nem tudom, ez honnan jön, de amikor a *Kés a tyúkban* női alakját játszottam, akkor is azt éreztem, hogy rengeteg erőm van, hogy most vagyok csak igazán erős. Hogy nem tud semmi megállítani, mármint a szereplőt. Ezeket az életben ritkán érzem. Nagyon furcsa, hogy a színpadon ez megadatik, de a magánéletben nem feltétlenül. Ezek mind olyan történetek és szerepek, amiket nem lehet megúszni, vagy ha megúszod, akkor elmennek melletted.

Hiszek a szereplőben, a papíron létezőben, ezzel kezdem a munkát. Nem ítélem el, még akkor sem, ha a történet szerint rosszat cselekszik. Szóval megszeretem, megértem és vizualizálok (érdekes talán, hogy ezek a nők, ha rájuk gondolok, soha nem úgy néznek ki, mint én, de ez nem zavar), s amikor már elég életszerű, megpróbálok átérezni, min megy keresztül. Kb. ennyim van, amikor elkezdek próbálni. A munkafolyamat többi részét a bemutatóig már nem tudom annyira tetten érni, sok tényező alakítja. Kíváncsiság, ízlés, energia, idegrendszer, fegyelem és sok lélek kell egy próbafolyamathoz.

– *Volt olyan szerep, amitől féltél?*

– Semmilyen szereptől nem féltem még soha, de attól, hogy elveszítem egyik előadásról a másikra az alapigazságot, a lényegét, amit olyan sokat keresgéltem, attól mindig félek. Azzal tisztában vagyok, hogy minden előadás egy kicsit más, és ezáltal akár fejlődhet is, de nagyon nehezen viselem, ha az én munkám által valami úgy változik, hogy kevesebb lesz, és nem több. Szóval: félek a bukástól, félek attól, hogy egyszer csak nem leszek izgalmas sem rendezőnek, sem kollégának. Az emberek – és így a színészek is – félnek attól,

hogy lelepleződnek, és kiderül róluk, nem is annyira értékesek a társadalom, a szakma számára.

- *Van olyan, amit szívesen kipróbálnál, de még nem volt rá lehetőség?*

- Szeretnék egy nagyon erős nőies előadásban benne lenni, amihez van élőzene, van korrepetitor, aminek a kedvéért megtanulok magassarkúban járni, például.

- *Milyen fejlődési lehetőségei tudnak lenni egy színésznek, ha éppen nem próbál?*

- Volt egy olyan időszak, amikor a fiúk próbáltak, és nem voltam kiosztva, úgyhogy kitaláltam valamit. Jó társakkal összeraktunk egy verses előadást, a *Tinta tejjel, két cukorral*-t. Oda akarok kilyukadni, hogy ha éppen nem játszik az ember, akkor is, valami kell járjon a fejében. Mindig igyekszem keresni valami elfoglaltságot, ami a kreativitásról szól. Ha épp nem dolgozom, nem feltétlenül workshopban gondolkodom. Azt tartom fontosnak, hogy mindig valami olyat csináljak, ami épp jólesik. Ezért fontos például a mozgás. De amúgy nagyon szeretem a mozgás-workshopokat is.

- *Mit gondolsz a színházkritikáról? Hogyan hatnak rád a nézői visszajelzések?*

- A nézőn mindig érzem, hogy szeret vagy nem. Amikor dicsérnek, az nagyon jólesik két napig, az motiváló, utána viszont elkezdek félni, hogy vajon igazuk van? Mert ha igazuk van, akkor nem lehet ennél kevesebbet nyújtani; de nem biztos, hogy mindig lehet tartani a szintet. Nehezebb fogadni, de hasznosabb, ha építő jellegű kritikában részesítenek, az sokkal több ideig velem marad. Ilyenkor elkezdek javítgatni, próbálok tenni valamit. Megfigyeltem, amikor azt mondják, hogy jó voltam, a következő előadás sosem sikerül.

„Nem gondoltam volna rólad” – ez az a mondat ugyanakkor, amit sokszor, sokan mondanak nekem. Eleinte örvendtem, ma már képes vagyok megsértődni. A barátom szerint én képtelen vagyok bókot elfogadni. Azt hiszem, igaza van.

A színházkritikáról miért olyan nehéz beszélni? Az én gyenge ötletem, félve osztom meg, hogy a kritikusok kb. úgy kellene hogy

beszéljenek az alkotókkal, ahogy orvos a pácienssel. Az orvos beszélhetne latinul is, lehetne nagyon tudományos és zavarba ejtő, de mégis úgy kell közölnön tényeket, hogy empatikus marad, ugyanakkor távolságot tart, s mindezt érthetően, egyszerűen.

Néha azt érzem, hogy segítene egy szerepcsere a színházi munkakörökön belül, hogy jobban tudjuk értékelni egymás munkáját, emberi voltát, hogy elfogadjuk a miénktől eltérő szempontokat is.

- *Fontos-e színésznek a díj?*

- Én kaptam. A *Kés a tyúkban*-ért, Kisvárdán, Teplánszky-díjat. Nagyon jólesett, nem is akartam elhinni. Amikor kicsit elhittem, elkezdtem rettegni. Fontos volt, de ami utána jön, az már megint egy kicsit kínlódás, ha úgy éled meg a dolgokat, mint én. Mert én például még nem tudtam kirakni a falra. Megvan, de mégisincs. Az a munka a lényeg, ami ezután jön. Fontos, de egyáltalán nem a legfontosabb az, hogy díjakat kapj. A díjak anyagi vonzatáról fölösleges beszélnem, egy kis plusz mindig jól jön a konyhára.

- *Egy erdélyi színész rá van kényszerülve arra, hogy plusz pénzkereseti forrása is legyen?*

- Attól függ, mik az igényeid. Én most elégedett vagyok, néha meg azt gondolom, hogy a mi munkánk többet kellene hogy érjen. Sokan dolgoznak a színházi munkájuk mellett, vagy azért, mert nincs elég pénzük, vagy mert éheznek valami más jellegű kihívásra, esetleg mások figyelmére.

- *Te mindig nagyon energikus vagy színpadon. Mi inspirál?*

- Ha helyzetbe hoznak egy jó feladattal, mindig megtelek energiával. Nem üt le a lábamról a fáradtság, sem az akadályok. Nem szeretek spórolni, mindig bízom abban, hogy holnapra is jut minden hozzávalóból. S ha nem, és elhasználom a patronokat, szeretem, ha ez a próbafolyamat alatt történik, és nem az előadások alatt. A próbák erre is vannak, hogy megtapasztald a határaidat, hol fogysz el. Én túlságosan óvatos vagyok ahhoz, hogy ezt az előadásokra hagyjam.

Amikor nagyon rossz nyomon vagyok, és nem értem, érzem a feladatomat, előfordul, hogy elfáradok. Ilyenkor vannak zenék,

emberek, jelenségek, amik segítenek átbilleneni a holtpontra, és felpörgetnek.

Néha azt játszom, hogy magamra erőltetem mások energiáit. A *Mirandolina* kapcsán egyértelműen az olasz habitusból indultam ki, és ez sokat segített. Az utcán az emberekről szoktam elképzelni, milyenek lehettek gyerekként, képzeletben újrarázolom a vonásaikat, s elképzelem, hogy épp ötévesen kakaót isznak vagy fára másznak. Nem működik minden szembesétáló emberrel ez a játék, de amikor igen, nagyon jól szórakozom.

- *A társulatban egyedi mozgáskultúrád van. Fontos neked a tánc. Történi olyan egy próbafolyamat alatt, hogy keresed azokat a lehetőségeket, ahol megmutathatod a személyiségednek ezt a részét?*

- Megtörténhet. Ha hagyják, hogy tudatosan, néha meg tudattalanul mozgásosabbra fogjam a jelenetet, szeretem olyan eszközként használni a testem, mint ami szöveg nélkül is közöl. Emlékszem, az egyetemen Hatházi András egy órán azt mondta, bizzunk a testünkben, mert előbb tud válaszokat kérdésekre, impulzusokra, mint az agyunk. Csak mivel görcsösek vagyunk, nem akarjuk felvállalni az első reakciónkat, ezért mindig kimódoljuk, hogyan reagáljunk. Ezért hiszem azt, hogy sok esetben a test jó felé mozdul, csak kell menni vele. Szeretem azt, amikor a zene és a test együtt van. Az is olyan, mint az a színházi pillanat, amikor minden összhangba kerül egymással. Ilyenkor kicsit elemelkedsz a földtől. Ilyen tud lenni az is, amikor csak úgy táncolsz. Nem feltétlenül kell színpad hozzá. De ki akartam próbálni színpadon is. Izgatott, hogyan lehet létrehozni előadást szöveg nélkül. Tudom, hogy minden egyes mondatra és szóra van mozdulat. Biztos, hogy van. Csak ezeket le kell tisztítani, össze kell rakni, ki kell dolgozni egy munkafolyamat alatt.

- *Ennek a kipróbálására volt is lehetőséged: elkészült az egyéni előadásod, Egyetlen címmel, Györfi Csaba rendező-koreográfus segítségével. Mesélnél erről, kérlek?*

- Kezdetben csak mozgáselőadásban gondolkodtunk, aztán beláttuk, nem boldogulunk szöveg nélkül. Így vegyes dolog lett a végeredmény, az alcím is erre utal: merénylet egy testre. Sok váltás van benne: míg

egyik pillanatban koreográfiában fogalmazunk, a következőben már énekekkel, és aztán csak gesztusokkal, meg prózával, saját és vendégszövegekkel. Jelenleg, az ötödik előadás után, vegyesek az érzelmeim, nem mindig könnyű és esik jól ebbe a „merényletbe” belecsöppenni.

– *Racine Phaedrája is most van műsoron a Figuránál. Az Oinone-szerepen mi újat találtál?*

– A mi Oinonénk vak. Ezért soha nem nézhetek a kollégák szemébe, és talán ez a legfurcsább és a legégetőbb hiány a szerepen belül, amit meg kell oldani. Még nem volt ilyen jellegű feladatom: izgalmas, folyamatosan alakul.

– *Van olyan szerep, amire vágysz, vagy olyan, amit soha nem játszánál el?*

– Nem tudom. Mindent eljátszanék. A főiskola alatt a Măniuțiu-féle *Woyzecket* sokszor megnéztük. Lenyűgözött. Amikor már itt voltam a Figuránál pár éve, megtudtam, itt is megrendezik a *Woyzecket*. A Marie-szerep egy álom beteljesülése volt. Megpróbálkoznék egy negatív, gonosz ember megformálásával is.

– *Van olyasvalaki, akivel nagyon szeretnél dolgozni?*

– Most az jut eszembe, hogy szeretnék mindenkivel dolgozni, akivel már dolgoztam. Mert annál izgalmasabb nincs, mint amikor már ismeritek egymást, és be tudjátok fejezni egymás mondatát.

– *Mi az, ami nagyon boldoggá tesz a színpadon? És az életben?*

– Színházon kívül inkább az apró dolgok tesznek boldoggá. Az, amiről megfeledekzem néha, mennyire fontos összetevője az életemnek.

A színházban a közel tíz év alatt voltak rossz hangulatú próbafolyamatok és áldásos helyzetek, munkák is. Megleptük egymást számtalanszor, láttuk egymást már minden állapotban. Ez egyszerre volt fárasztó, néha meg a legnagyobb öröm forrása. Alapvetően az öröm az, amit kergetek. Az örömet egy jó próbafolyamatban, az örömet egy bemutató után, és az örömmek azt a fajtáját, amit nem feltétlenül a szakmai siker táplál, hanem az az érzés, hogy tartozom egy csapathoz, ahol szeretnek.